

Ο αντιστράτηγος Γεώργιος Γρίβας ήταν καλών προθέσεων άνθρωπος: Στην κατοχή, ίδρυσε την αντιστασιακή οργάνωση «Χ» που αναλώθηκε κυνηγώντας κομμουνιστές και φλερτάροντας με τους κατακτητές. Στα 1955, βρέθηκε επικεφαλής της επαναστατικής οργάνωσης ΕΟΚΑ (Εθνική Οργάνωση Κυπρίων Αγωνιστών) που οργάνωσε τον ένοπλο κυπριακό απελευθερωτικό αγώνα, για να καταλήξει, μια εικοσαετία αργότερα, στον κύριο μοχλό της παράνομης αντιμακαριακής δράσης και στο εργαλείο με το οποίο η χούντα προχώρησε στο πραξικόπημα της Κύπρου, με αποτέλεσμα να προσφέρει στον Αττίλα το μισό νησί. Ο Γρίβας δεν πρόλαβε αυτό να το δει. Είχε όμως χρησιμοποιηθεί αποτελεσματικά στην περίφημη δικαστική υπόθεση ΑΣΠΙΔΑ (1966) που προσπάθησε να εμπλέξει τον Ανδρέα Παπανδρέου. Και, με την ευκαιρία, να γίνει ο στίβος για το ξεκαθάρισμα των λογαριασμών ανάμεσα στους τέως Χίτες του στρατηγού και τους τότε επιζώντες συνωμότες του ΙΔΕΑ (Ιερού Δεσμού Ελλήνων Αξιωματικών) που προετοιμάζαν το πραξικόπημα του 1967.

Είχε γεννηθεί το 1898 στο Τρίκωμο Κύπρου αλλ' έδρασε κυρίως στην Ελλάδα. Γι' αυτό φύλαξε στον εαυτό του το ψευδώνυμο Διγενής. Υπαρχηγός του στην ΕΟΚΑ ήταν ο 27χρονος το '55 Γρηγόρης Αυξεντίου που έμελλε να θυμίσει τη θυσία του Αθανάσιου Διάκου και να πέσει πολεμώντας ηρωικά. Κι ένα από τα πρωτοπαλικάρά του είχε τον Νίκο Σαμψών, μετέπειτα επίσης εργαλείο στην υπόθεση ΑΣΠΙΔΑ και προδότη το 1974, «πρόεδρο» μαριονέτα για λίγες μέρες, όσες χρειάστηκαν οι Τούρκοι για να πατήσουν στο νησί.

Αυτά όλα όμως ούτε καν φαίνονταν στον ορίζοντα την 1η Απριλίου του 1955, όταν η Κύπρος ξύπνησε μέσα στους κρότους των εκρήξεων για να δει τους δρόμους σπαρμένους με προκηρύξεις. Η ΕΟΚΑ, η Εθνική Οργάνωση Κυπρίων Αγωνιστών, είχε πάρει τα όπλα εναντίον των Άγγλων. Με τον αρχιεπίσκοπο Μακάριο πολιτικό εκφραστή της επανάστασης. Ο ένοπλος αγώνας άλλωστε ήταν το μόνο αποτελεσματικό μέσον για να κινηθούν οι βαλτωμένες διαδικασίες: Σκοπός, η απελευθέρωση της Κύπρου από τους Άγγλους και η ένωση με την Ελλάδα.

Τους Άγγλους οι Κύπριοι τους γνώρισαν από πολύ νωρίς: Μόλις στα 1191, ο Ριχάρδος ο Λεοντόκαρδος κυριέυσε το νησί για να το πουλήσει, τον επόμενο χρόνο, στους Ναΐτες ιππότες και, στη συνέχεια, στους Γάλλους Λουζινιάν. Τρεις αιώνες αργότερα, το πήραν οι Βενετσιάνοι.

Γιος του Σουλεϊμάν Β' του Μεγαλοπρεπή, ο σουλτάνος Σελίμ Β' (1566 - 1574) κατέκτησε, όσες βενετσιάνικες κτήσεις δεν πρόλαβε να κυριεύσει ο πατέρας του. Ανάμεσά τους και η Κύπρος, την οποία κατέλαβε, το 1570, ένα χρόνο πριν από την καταστροφή του τουρκικού στόλου στη ναυμαχία της Ναυπάκτου (ναυμαχία, που αρχική αιτία είχε τις σφαγές στην Κύπρο). Στην επανάσταση του 1821, η Κύπρος δε συμμετείχε. Προληπτικά όμως, στις 12 του Ιουλίου του 1821 οι Τούρκοι έσφαξαν 70 πρόκριτους μαζί με τον από το 1810 αρχιεπίσκοπο Κυπριανού.

Στις 3 Μαρτίου του 1878, υπογράφηκε η ρωσοτουρκική συνθήκη του Αγίου Στεφάνου, που αναθεωρήθηκε σχεδόν αμέσως από το συνέδριο του Βερολίνου (1878). Εκεί, η Αγγλία είχε παρουσιαστεί ιδιαίτερα φιλική προς την Οθωμανική αυτοκρατορία και, ανάμεσα σε άλλα, φρόντισε να διασώσει για χάρη της την Ήπειρο (εκτός από την Άρτα), την Κρήτη, καθώς και την περιοχή της Ελασσόνας. Οι Άγγλοι απλά εξοφλούσαν γραμμάτια.

Οι δυο χώρες, από τις 4 Ιουνίου του 1878, είχαν υπογράψει μυστική συμφωνία, με την οποία, ανάμεσα σ' άλλα, η Οθωμανική αυτοκρατορία παραχωρούσε την Κύπρο στη Βρετανία. Στις 12 Ιουλίου, η αγγλική σημαία αντικατέστησε την τουρκική στο νησί, όπου διορίστηκε ύπατος αρμοστής. Οι Κύπριοι πανηγύρισαν. Το νησί τους γινόταν αυτόνομο με προστάτη την Αγγλία, όπως και τα Επτάνησα που είχαν παραχωρηθεί στην Ελλάδα 14 χρόνια νωρίτερα. Μόνο που η ένωση αργούσε.

Ο ύπατος αρμοστής ξεκαθάρισε πως έπαιρνε εντολές μόνο από το υπουργείο Αποικιών. Αυτός θα διοικούσε, θα δίκαιζε και θ' αποφάσιζε για όλα. Δίπλα του ανεχόταν μόνο ένα εννεαμελές συμβούλιο που απαρτιζόταν από έξι χριστιανούς και τρεις μουσουλμάνους.

Στα 1914, όταν ξέσπασε ο Α' Παγκόσμιος πόλεμος με την Τουρκία στο εχθρικό στρατόπεδο, η Βρετανία προσάρτησε τη μεγαλόνησο, γεγονός που έκανε τους Κυπρίους να πιστέψουν και πάλι ότι πλησίαζε η ώρα της ένωσης: 15.000 εθελοντές έσπευσαν να πολεμήσουν στο πλευρό των Άγγλων.

Στα 1917, ένας νέος μητροπολίτης εκλέχτηκε στην Κυρήνεια. Ο κατά κόσμο Μυριανθεύς που είχε γεννηθεί το 1870 και διάλεξε το όνομα Μακάριος Β'. Ο πόλεμος τέλειωσε, η Αγγλία δεν έκανε καμιά κίνηση και οι Κύπριοι ξεσηκώθηκαν. Η Αγγλία απάντησε με την αντικατάσταση του ύπατου αρμοστή από κυβερνήτη (5 Μαΐου του 1925).

Με εμπυχωτή τον Μακάριο Β', οι Κύπριοι επαναστάτησαν στις 21 Οκτωβρίου του 1931 ζητώντας ένωση με την Ελλάδα. Οι Άγγλοι έστειλαν στρατό και ναυτικό. Η επανάσταση πνίγηκε στο αίμα, οι μητροπολίτες Κυρήνειας Μακάριος και Κιτίου εκτοπίστηκαν, πρόκριτοι και 3.000 πολίτες φυλακίστηκαν, το συμβούλιο καταργήθηκε, ο κυβερνήτης πήρε δικτατορικές εξουσίες κι ο πληθυσμός υποχρεώθηκε να πληρώσει τις ζημιές. Η περίοδος της τρομοκρατίας κράτησε ως το 1940, όταν η Ελλάδα έμεινε η μόνη χώρα της Ευρώπης που πολεμούσε τον άξονα. Ο Τσόρτσιλ άρχισε να μιλά για αυτοδιάθεση των λαών αλλά μετά τον πόλεμο. Και δε διευκρίνισε πως δεν εννοούσε την Κύπρο. Άλλωστε, ο Μακάριος Β' εξακολουθούσε να παραμένει εξόριστος στην Αθήνα.

Ο πατριωτικός ενθουσιασμός συγκλόνιζε την αγγλοκρατούμενη Κύπρο: Πάνω από 35.000 Κύπριοι κατατάσσονταν στον βρετανικό στρατό. Η Αγγλία κατάργησε τους περιορισμούς που είχαν επιβληθεί στο νησί από το 1931. Στα 1946 επέτρεψε να επιστρέψει από την εξορία ο μητροπολίτης Κυρήνειας Μακάριος. Το 1947 εκλέχτηκε αρχιεπίσκοπος. Άρχισε να εργάζεται με όλες του τις δυνάμεις για την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα. Από το 1948, στενό του συνεργάτη και συμπαραστάτη είχε τον Μιχάλη Μούσκο, επίσκοπο Κιτίου, οργανωμένο στην αντίσταση εναντίον των Άγγλων. Μαζί με τον αρχιεπίσκοπο Μακάριο Β' διεκπεραίωσαν το δημοψήφισμα που έγινε στις 15 Ιανουαρίου του 1950. Την ίδια χρονιά, ο αρχιεπίσκοπος πέθανε στα 80 του χρόνια. Νέος εκλέχτηκε ο Μιχάλης Μούσκος, που διάλεξε το όνομα Μακάριος Γ'.

Από τους 224.747 που είχαν δικαίωμα ψήφου, μόνο μερικοί δημόσιοι υπάλληλοι φοβήθηκαν να μετάσχουν στο δημοψήφισμα. Βρέθηκαν στις κάλπες 215.108 ψηφοδέλτια υπέρ της ένωσης με την Ελλάδα και ούτε ένα κατά. Οι Άγγλοι δεν αναγνώρισαν το αποτέλεσμα. Δεν είχαν διάθεση να χάσουν το νησί. Το θέμα έφτασε στον ΟΗΕ, όπου ο Έλληνας αντιπρόσωπος δήλωσε (21 Σεπτεμβρίου του 1953) ότι η Ελλάδα προτιμούσε να λυθεί το θέμα σε διμερείς συνομιλίες με την Αγγλία.

«Αν δεν κατέληγε πουθενά», πρόσθεσε, «τότε θα πρέπει να συζητηθεί από τον ΟΗΕ».

Στον ΟΗΕ συζητήθηκε, στις 16 Αυγούστου του 1954. Οι χώρες της Δύσης αντέδρασαν. Μετά από παρελκυστική τακτική τεσσάρων μηνών, το θέμα παραμερίστηκε. Ήταν Δεκέμβριος του 1954. Στην Κύπρο, κατάλαβαν πια πως ο ΟΗΕ ήταν ένας στίβος συμβιβασμών και αμοιβαίων υποχωρήσεων. Έπιασαν τα όπλα.

Την 1η Απριλίου του 1955, οι Άγγλοι είχαν άσχημο ξύπνημα. Εκρήξεις και προκηρύξεις τους

ειδοποιούσαν πως άρχιζε ο ένοπλος αγώνας. Είχε εμφανιστεί η ΕΟΚΑ. Ο αγώνας φούντωσε, τα σαμποτάζ δεν άφηναν τους Άγγλους σε ησυχία. Υποψιάστηκαν τον αρχιεπίσκοπο Μακάριο ως υποκινητή. Τον συνέλαβαν στις 9 Μαρτίου του 1956 και τον εξόρισαν στις Σεϋχέλλες.

Στις 10 Μαΐου του 1956, κρέμασαν τους αγωνιστές Μιχάλη Καραολή και Ανδρέα Δημητρίου. Ήταν οι πρώτοι νεκροί. Όμως, ο αγώνας δυνάμωνε. Στην Κύπρο έφτασε κι ανέλαβε διοικητής ο εξολοθρευτής των Μάου Μάου της Αφρικής στρατηγός Χάρτινγκ. Στις 3 Μαρτίου του 1957, ο υπαρχηγός της ΕΟΚΑ, Γρηγόρης Αυξεντίου, πολεμώντας μόνος εναντίον 60 Άγγλων, οχυρώθηκε σε μια σπηλιά της περιοχής Μαχαιρά Πάφου. Τον κάλεσαν να παραδοθεί. Αρνήθηκε. Οι Άγγλοι πυρπόλησαν τη σπηλιά με φλογοβόλα. Ο Γρηγόρης Αυξεντίου προτίμησε να πεθάνει στα 29 του χρόνια.

Ο ξεσηκωμός έπεισε τους Άγγλους να καθίσουν στο τραπέζι. Έφεραν και τους Τούρκους στις συνομιλίες ως ενδιαφερόμενους για τους μουσουλμάνους του νησιού: Το 18% του πληθυσμού ζήτησε και πέτυχε περίπου συγκυριαρχία. Στα 1959, υπογράφηκαν οι συμφωνίες Ζυρίχης και Λονδίνου. Ένα περίεργο κράτος γεννήθηκε. Ο αρχιεπίσκοπος Μακάριος εκλέχτηκε πρώτος πρόεδρος της Δημοκρατίας (13 Δεκεμβρίου του 1959).

Στα 1964, η σύγκρουση φαινόταν αναπόφευκτη ανάμεσα στους Ελληνοκύπριους και τους Τουρκοκύπριους, που αποχώρησαν από τα όργανα του κράτους κι έστησαν δικά τους. Μια ειρηνευτική δύναμη του ΟΗΕ κατέφθασε στο νησί, ενώ άρχισαν ζυμώσεις για μια ανταλλαγή πληθυσμών. Μετά, ανέλαβαν οι συνταγματάρχες.

Παρά τη λυσσαλέα πολεμική τους, ο αρχιεπίσκοπος Μακάριος επανεκλέχτηκε το 1968 πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας. Η πρώτη απόπειρα κατά της ζωής του έγινε στις 8 Μαρτίου του 1970. Η δεύτερη, τρεισήμισι χρόνια αργότερα, στις 7 Οκτωβρίου του 1973. Στις 17 Ιανουαρίου του 1974, πέθανε στη Λεμεσό ο αρχηγός της αντιμακαριακής οργάνωσης ΕΟΚΑ Β', αντιστράτηγος Γεώργιος Γρίβας. Ο Μακάριος κήρυξε πένθος και τριήμερη αμνηστία, επειδή ο Γρίβας ήταν αρχηγός και της ΕΟΚΑ, που διεξήγε κατά κύριο λόγο τον απελευθερωτικό αγώνα στη δεκαετία του '50. Η ΕΟΚΑ Β' δεν σταμάτησε τις πράξεις βίας. Στις 25 Απριλίου, η κυβέρνηση της Κύπρου την έθεσε εκτός νόμου. Στην Αθήνα και στην Κύπρο, οι ετοιμασίες για ένα πραξικόπημα εναντίον του Μακαρίου προχωρούσαν.

Τον Ιούλιο, ανταλλάχτηκαν οι επιστολές Μακαρίου - Γκιζίκη, με τον αρχιεπίσκοπο να δηλώνει ότι «δεν είναι νομάρχης της Ελλάδας». Το πραξικόπημα εναντίον του εκδηλώθηκε

στις 15 Ιουλίου του 1974. Ο Μακάριος διέφυγε. Στη θέση του, η χούντα διόρισε τον Σαμψών, σταγόνα που ξεχείλισε το ποτήρι των αφορμών για την εισβολή του Αττίλα. Η Κύπρος πλήρωσε βαρύ το τίμημα της προδοσίας των Απριλιανών. Ακόμα το πληρώνει.

Ο Μακάριος επέστρεψε στην Κύπρο μετά τη μεταπολίτευση στην Ελλάδα. Έμεινε πρόεδρος της δημοκρατίας άλλα τρία χρόνια. Πέθανε στις 2 Αυγούστου του 1977, σε ηλικία 64 χρόνων.

(Έθνος, 1.4.1999) (τελευταία επεξεργασία, 2.3.2009)